ارائــه مدلی بــرای اندازه‌گیری شفافیت‌گزارشــگری مالی بــا تأکید بر شرایط اقتصادی، کیفیت حسابرسی و عملکرد شرکت‌ها

یونس پرواره[۱]
محمود رحمانی[۲]
مهرداد قنبری[۳]

تاریخ دریافت: ۱۴۰۱/۱۲/۱۶
تاریخ پذیرش: ۱۴۰۲/۲/۳۰

چکیده:

شفافیت گزارشــگری مالی یعنی گزارش‌های مالی واحد تجاری، واقعیت‌های اقتصادی واحد تجاری را به شــیوه‌ای که برای اســتفاده‌کنندگان صورت‌های مالی قابل درک باشــند، ارائه کند. شــفافیت گزارشگری مالی از عوامل زیادی تأثیر پذیر است که به ذی‌نفعان و ذی‌حقان برون‌ســازمانی در آگاهــی از وضعیت یا عملکرد مالی شــرکت، کمک می‌کنــد. هدف از این پژوهش ارائه مدلی برای اندازه‌گیری شفافیت‌گزارشــگری مالی در شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران با اســتفاده از روش داده کاوی است. در مرحله اول این پژوهش به شناســایی عوامل موثر بر شــفافیت گزارشگری مالی بر اســاس مطالعه متون تخصصی و نظرخواهی از ۲۰ نفر از خبرگان حوزه گزارشــگری مالی پرداخته شــد. برای بررســی پایایی مولفه‌ها از شاخص کاپا استفاده شد. در جهت کمی‌سازی عوامل شناسایی شده از محاسبات فازی در نرم‌افزار صفحه گســترده اکسل استفاده شد. یافته‌های پژوهش نشان داد که عوامل بیرونی و مرتبط با بازار با شــش زیر مولفه(شــرایط اقتصادی و...)، معیارهای راهبری شرکتی با هشــت زیر مولفه(کیفیت حسابرســی و...)، معیارهای مالی با شش زیر مولفه(عملکرد و...) و معیارهای غیرمالی با هشــت زیر مولفه(فناوری اطلاعات و...) بر شــفافیت گزارشگری مالی شــرکت‌های پذیرفته شــده در بورس اوراق بهادار تهــران موثرند. در مرحلــه دوم به اعتبار ســنجی مدل با روش رگرسیونی به عنوان یک روش داده کاوی در قالب سه فرضیه پرداخته شــد. بدین منظور از داده‌های شرکت‌های بورســی در طی دوره زمانی ۱۳۹۶ تا ۱۴۰۰ برای پیش‌بینی شفافیت گزارشگری مالی استفاده شد. یافته‌ها نشان داد که بین شرایط اقتصادی، کیفیت حسابرســی و عملکرد با شــفافیت گزارشــگری مالی رابطه معناداری وجود دارد. بر اســاس یافته‌های پژوهش چنین نتیجه‌گیری می‌شــود که باید به بهبود شــرایط اقتصادی، افزایش کیفیت حسابرســی و بهبود عملکرد شرکت‌ها در جهت افزایش شفافیت گزارشگری مالی شرکتهای بورسی توجه شود.

کلمات کلیدی: شفافیت گزارشگری مالی، کیفیت حسابرسی، شرایط اقتصادی، عملکرد

۱. دانشجوی دکترای حسابداری، واحد سنندج، دانشگاه آزاد اسلامی، سنندج، ایران.
۲. استادیار گروه مدیریت، واحد سنندج، دانشگاه آزاد اسلامی، سنندج، ایران. نویسنده مسئول، ایمیل: mahmoud.rahmani@iau.ac.ir
۳. استادیار گروه حسابداری، واحد کرمانشاه، دانشگاه آزاد اسلامی، کرمانشاه، ایران.

۱. مقدمه

گزارش‌هـای مالی از مهم‌ترین منابع اطلاعاتی اسـت که هدف آن فراهم کردن اطلاعات لازم بـرای تصمیم‌گیری‌های اقتصادی می‌باشـد و میزان زیـادی از اطلاعات مورد نیاز بازار سـرمایه را فراهـم می‌کنـد. این اطلاعات باید طوری باشـد که بـرای کلیه ذی‌نفعان و ذی‌حقان شـامل سرمایه‌گذاران، اعتباردهندگان و ... نقاط قوت و ضعف مالی واحد تجاری را نمایان سازد و مبنایی فراهم سـازد که بتوان بر اسـاس آن اطلاعات مربوط به عملکرد واحد تجـاری را ارزیابی کرد. به عبـارت دیگر، اطلاعات ارائه شـده در این گزارش‌هـا در صورتی برای اسـتفاده‌کنندگان مفید و سـودمند است که شفاف باشند. شـفافیت اطلاعات جزء اصلی راهبری شرکتی است و بر کارایی تخصیصی و اطلاعاتی بازار اثرگذار اسـت. افشای مناسب اطلاعات توسط شرکت‌ها، در کنار سایر منابع اطلاعاتی، به سـرمایه‌گذاران و سـایر ذی‌نفعان در برآورد ارزش شـرکت و ریسک و بازده و تصمیم‌گیری‌های اقتصادی و همچنین راهبردهای آنها کمک می‌کند (ایسلام[1] و همکاران، ۲۰۲۳؛ ترانـگ[2] و همکاران، ۲۰۲۲؛ گنزالـز[3] و همکاران، ۲۰۲۱؛ گاین[4] و همـکاران، ۲۰۲۱؛ خواجوی و همکاران، ۱۴۰۰).

بیش از یک دهه است که راهبردهای سرمایه‌گذاری سرمایه‌گذاران تحت تأثیر شفافیت اطلاعات مالی شـرکتی، قرار گرفته است. رشـد روز افزون تحقیقات نشان می‌دهد که در دسترس بودن و کیفیت اطلاعات مالی شـرکت‌ها، دو معیار اصلی تاثیرگذار بر تصمیمات و راهبرد سـرمایه‌گذاران اسـت. در سـال‌های اخیر تأثیر شفافیت اطلاعات بر اعتماد سـرمایه‌گذاران به صورت گسترده‌ای در بازارهای جهانی بررسـی شـده اسـت. با توجه به گزارش‌های فزایندهٔ تقلب‌های حسـابداری و سـوء استفاده‌ها در سـال‌های اخیر، اهمیت شفافیت به طور گسـترده‌ای توسط دانشگاهیان و قانون‌گـذاران بازار مدنظر قرار گرفته که منجر به وضع قوانین و مقررات متعددی شـده که برای اطمینان از افشای به موقع و قابل‌اطمینان اطلاعات مالی معرفی شده اند (چالکاو و وانگ[5]، ۲۰۲۲؛ فانگ[6]، ۲۰۱۴).

هم زمان با وضع قوانین و مقررات مرتبط با شـفافیت، پژوهشـگران نیز در زمینه شـفافیت گزارشـگری مالی و مطالـب مرتبط پژوهش‌هایی انجـام دادند که همگی نشـان می‌دهد عوامل متعددی بر شـفافیت گزارشـگری مالی اثر گذار هستند(ایکسـیانگ[7] و همکاران، ۲۰۲۰؛ بشکوه، ۱۴۰۰). عوامـل مربوطـه در بر گیرنده معیارهای مالی (کیفیت حسابرسـی و عملکرد و ...) و غیر مالی شرکت‌ها و یا عوامل بیرونی(شرایط اقتصادی) باشد که باید متناسب با شرایط هر بازار مورد توجه قرار گیرد. مسئله اصلی پژوهش حاضر شناسایی عوامل اثرگذار بر شفافیت گزارشگری مالی

1. Islam
2. Truong
3. Gonzalez
4. Nguyen
5. Chulkov and Wang
6. Fung
7. Xiong

و در نهایت اعتبار سنجی مدل پیشنهادی در جهت پیش‌بینی شفافیت گزارشگری مالی است که برای دستیابی به هدف پژوهش مورد بررسی قرار خواهد گرفت.

با توجه به مسئله فوق هدف از این پژوهش ارائه مدل شفافیت گزارشگری مالی در بازار سرمایه ایران است. متناسب بودن عوامل مربوطه با شرایط سیاسی، اجتماعی، فرهنگی و اقتصادی موجود در بازار سرمایه ایران و همچنین شرایط رقابتی موجود، نیازمند مطالعه دقیق متون تخصصی و نظرخواهی دقیق از خبرگان است. شناسایی این عوامل به شرکت‌ها در افزایش اعتماد سرمایه‌گذاران کمک خواهد نمود که این مهم سبب رونق بازار سرمایه خواهد شد. شفافیت، هستهٔ مرکزی گزارشگری مالی مدرن است که به استفاده‌کنندگان در شناخت واحد تجاری کمک می‌کند. با وجود اهمیت بالای شفافیت گزارشگری مالی، این مفهوم در بازار سرمایه ایران مورد توجه زیادی قرار نگرفته است. از اینرو ضرورت دارد که عوامل موثر بر شفافیت گزارشگری مالی به صورت جداگانه در بازار سرمایه ایران مورد توجه قرار گیرد. در حال حاضر شفافیت یکی از مفاهیم داغ و در رأس همه شرکت‌ها است و بر اساس شرایط و موقعیت، شفافیت و انتظارات مرتبط با آن از معانی مختلفی برخوردار است. شفافیت در حسابداری همانند اطلاع‌رسانی درباره معاملات اوراق قرضه و شفافیت اطلاعاتی که بین دولت و بانک مرکزی درباره ارز صورت می‌گیرد؛ نیست. شفافیت یک مولفه فرهنگی بوده و در بین محیط‌های جغرافیایی و سیاسی مختلف متفاوت است، برای مثال، انتظارات شفافیت اطلاعات مالی در ایالات متحده در مقایسه با شفافیت اطلاعات مالی در اروپا و هند مشابه نیست که این مبحث نیز ضرورت بررسی این موضوع در بازار سرمایه ایران را دو چندان می‌کند (نمازی و دهقانی، ۱۴۰۱؛ امیری و همکاران، ۱۳۹۷؛ یوسفی اصل و همکاران، ۱۳۹۵؛ لیو[1] و همکاران، ۲۰۲۲؛ سیمون[2]، ۲۰۰۶).

در این پژوهش ابتدا مبانی نظری و تجربی شفافیت گزارشگری مالی و عوامل موثر بر آن ارائه می‌شود و سپس به روش شناسی پژوهش اشاره و در نهایت پس از ارائه یافته‌های پژوهش به بحث و نتیجه‌گیری پرداخته خواهد شد. این پژوهش رهنمودهایی برای استانداردگذاران، قانونگذاران و همچنین مدیران، تحلیگران و سرمایه‌گذاران در جهت افزایش پاسخگویی و شفافیت گزارشگری مالی متناسب با شرایط اجتماعی، اقتصادی و سیاسی کشور ارائه خواهد نمود.

۲. مبانی نظری شفافیت گزارشگری مالی

اگرچه شفافیت یکی از مهم‌ترین مشخصه‌های گزارش‌های مالی است که ریسک اطلاعاتی را کاهش می‌دهد و در نهایت هزینه سرمایه را کاهش می‌دهد، اما تاکنون به خوبی تعریف نشده است. تعاریفی که ارائه شده به دو مفهوم واقعیات اقتصادی و قابل فهم بودن اشاره دارد و این بدین معنی است که شفافیت یعنی اطلاعات ارائه شده واقعیت اقتصادی واحد تجاری را متناسب با شرایط رقابتی و ریسک‌های موجود به خوبی نشان دهد و فهم اطلاعات برای استفاده‌کنندگان

1. Liu
2. Simon

آگاه میسور باشد (لیو و همکاران، ۲۰۲۲؛ بارس و شیپر[1]، ۲۰۰۸). اساس و پایه تئوریک شفافیت اطلاعات مالی شـامل دو نظریه اساسی است که عبارتند از اطلاعات مفید و عدم تقارن اطلاعاتی. در خصـوص نظریـه اطلاعات مفید ایجیری و جادیک[2](۱۹۹۶) بیـان کردند برای ایجاد اطلاعات مفید، اطلاعات باید به موقع، قابل اعتماد و مناسـب در گزارش‌های مالی افشـا شوند و همچنین تمام اطلاعات مالی مورد نیاز اسـتفاده‌کنندگان افشـا شـود. نظریه دیگر مربـوط به عدم تقارن اطلاعاتی اسـت که این نظریه ابتدا توسط اکرلوف[3] و همکاران (۱۹۷۰) معرفی شد. این نظریه به بررسـی عدم تقارن اطلاعاتی بین تهیه‌کنندگان اطلاعات و استفاده‌کنندگان اطلاعات می‌پردازد. عدم تقارن اطلاعاتی زمانی رخ می‌دهد که اطلاعاتی به اسـتفاده‌کنندگان ارائه نشـود و یا اینکه ارائه اطلاعات نامشخص و یا ناقص باشند. وجود عدم تقارن اطلاعاتی در شرکت‌ها موجب شفافیت پایین اطلاعات مالی شـرکت‌ها می‌شود و مشکلات نمایندگی را بیشتر تشدید می‌کند (کلیسنس و فان[4]، ۲۰۰۲).

تقارن اطلاعاتی در صورتی ایجاد می‌شود که مدیران و سرمایه‌گذاران اطلاعات یکسانی دربارۀ شـرکت دارند. بنابراین مدیران و بازار، عدم اطمینان یکسـانی را دربارۀ شـرکت تجربه می‌کنند. عدم تقارن اطلاعاتی وضعیتی اسـت که مدیران در مقایسه با سرمایه‌گذاران، اطلاعات افشا نشده بیشـتری دربارۀ عملیات و جوانب مختلف شـرکت در آینده در اختیار دارند. سرمایه‌گذاران تنها به واسـطۀ اطلاعات صورت‌های مالی قادر به عکس‌العمل به موقع در بازار سهام نیستند و همواره تمایـل به کسـب اطلاعات محرمانه دارند کـه این کار احتمالاً به کاهش نقدشـوندگی در بازار و افزایش هزینۀ سـرمایه منجر می‌شـود. معمولاً زمانی که اطلاعات تازه‌ای از وضعیت شـرکتها در بازار منتشـر می‌شود، تحلیلگران، سرمایه‌گذاران و سایر استفاده‌کنندگان این اطلاعات را تجزیه و تحلیـل می‌کنند و برمبنای آن تصمیم به خرید و فروش می‌گیرند. این اطلاعات و نحوۀ تأثیر آن بر رفتار استفاده‌کنندگان، به ویژه سهامداران، موجب تغییر قیمت و حجم معاملات سهام می‌شود؛ زیرا نحوۀ برخورد افراد با این اطلاعات جدید، نوسـان قیمتی را شکل می‌دهد. بنابراین در صورت نشت اطلاعات، واکنش‌های متفاوتی از سوی سرمایه‌گذاران به واسطۀ وجود عدم تقارن اطلاعاتی در بازار سرمایه مشاهده می‌شود که تحلیل‌های نادرست و گمراه‌کننده‌ای را از وضعیت جاری بازار به همراه خواهد داشت. عدم تقارن اطلاعاتی، پیامدهای نامطلوب مختلفی از قبیل افزایش هزینۀ معاملات، کاهش کارایی بازار و کاهش نقدشـوندگی به دنبال دارد و به طور کلی، موجب کاهش سود حاصل از معاملات در بازارهای سرمایه می‌شود. تأثیرات زیاد عدم تقارن اطلاعاتی سبب شده تا بحث شـفافیت گزارشگری مالی مورد توجه کلیه ذی‌نفعان و ذی‌حقان کلیدی در بازار سرمایه قرار گیرد و ناظران بازار سرمایه را نیز مجبور به ایجاد شرایطی برای افزایش شفافیت گزارشگری مالی نماید. اهمیت شفافیت گزارشگری مالی سبب شده تا این مولفه از عوامل زیادی اعم از مالی

1. Barth & Schipper
2. Ijiri and Jaedicke
3. Akerlof
4. Claessens and Fan

و غیر مالی تاثیرپذیرد که عوامل مربوطه در پژوهش‌های مختلفی مورد توجه قرار گرفته‌اند (لیو[1] و همکاران، ۲۰۲۲؛ چالکاو و وانگ، ۲۰۲۲؛ ترانگ و همکاران، ۲۰۲۲؛ ایکسیانگ و همکاران، ۲۰۲۰؛ حیدری و همکاران، ۱۳۹۵).

۳. مبانی تجربی(پیشینه) شفافیت گزارشگری مالی

ایسلام[2] و همکاران (۲۰۲۳) اثرات اندازه شرکت بر کیفیت گزارشگری مالی از طریق اثرات میانجی کیفیت کمیته حسابرسی و کیفیت عملکرد حسابرسی داخلی را تایید نمودند. حسن و صلاح[3] (۲۰۲۳) نشان دادند که راهبری شرکتی بر شفافیت گزارشگری مالی اثرگذار است. صالحی[4] و همکاران (۲۰۲۲) نشان دادند که راهبری شرکتی بر شفافیت گزارشگری مالی اثرگذار است. ایبید[5] (۲۰۲۲) نشان داد که استانداردهای گزارشگری مالی بین‌المللی بر بهبود شفافت گزارشگری مالی تاثیر مثبتی دارد. لیو و همکاران (۲۰۲۲) پژوهشی در خصوص رابطه شفافیت و ارزش شرکت با در نظر گرفتن تاثیر رقابت بازار بر این رابطه انجام دادند. نتایج نشان داد که بین شفافیت و ارزش شرکت رابطه معناداری وجود دارد و رقابت بازار بر این رابطه اثرگذار است. همچنین نوع صنعت نیز بر این رابطه اثرگذار است. چالکاو و وانگ (۲۰۲۲) در پژوهشی با عنوان تأثیر مسئولیت اجتماعی شرکت بر کیفیت گزارشگری مالی نشان دادند که مسئولیت اجتماعی شرکت با کیفیت گزارشگری مالی رابطه دارد. لیو و همکاران (۲۰۲۲) پژوهشی با عنوان ایجاد یک مزیت رقابتی بر مبنای شفافیت انجام دادند. نتایج نشان داد که شفافیت گزارشگری مالی یکی از ابعاد مهم مسئولیت اجتماعی است که باید مورد توجه قرار گیرد. ترانگ و همکاران (۲۰۲۲) پژوهشی در خصوص رابطه شفافیت اطلاعات و افشا با ارزش شرکتهای بورسی ویتنام انجام دادند. یافته‌ها نشان داد که بین شفافیت اطلاعات و افشا با ارزش شرکت‌ها رابطه معناداری وجود دارد. ایکسیانگ و همکاران (۲۰۲۰) در پژوهشی در خصوص رابطه کیفیت اطلاعات داخلی و نگهداشت وجه نقد نشان دادند بین کیفیت اطلاعات داخلی و نگهداشت وجه نقد رابطه منفی و معناداری وجود دارد. در شرکتهای پیچیده(شرکتهای دارای بخش‌های تجاری بیشتر)، شرکتهای دارای مالکیت دولتی و شرکتهای با حاکمیت شرکتی ضعیف این ارتباط منفی‌تر است. لیو[6] و همکاران (۲۰۱۸) در پژوهشی با عنوان تأثیر مالکیت نهادی بر شفافیت اطلاعات شرکت‌ها نشان دادند که مالکیت نهادی بر شفافیت اطلاعات مالی شرکت‌ها اثرگذار است. لوبو[7] و همکاران (۲۰۱۷) در پژوهشی در خصوص رابطه بین نوآوری، کیفیت اطلاعات حسابداری با توجه به پیامدهای کیفیت حسابرسی نشان دادند که بین نوآوری با کیفیت اطلاعات حسابداری رابطه معناداری وجود دارد

1. Liu
2. Islam
3. Hassaan and Salah
4. Salehi
5. Ebaid
6. Liu
7. Lobo

و کیفیت حسابرسی بر این رابطه اثرگذاری مثبتی دارد. چیما[1] و همکاران(۲۰۱۵) در پژوهشی با عنوان تأثیر زبان گزارشگری تجاری توسعه پذیر بر گزارشگری مالی به این نتیجه رسیدند که این زبان تأثیر مثبتی بر یکپارچگی و شفافیت گزارشگری مالی دارد. لانگ[2] و همکاران (۲۰۱۲) در پژوهشی با عنوان شفافیت، نقدینگی و ارزشیابی نشان دادند که هزینه‌های معاملاتی کمتر و نقدینگی بیشتر، مدیریت سود کمتر و استانداردهای حسابداری بهتر و کیفیت حسابرسی و تحلیل‌های دقیق‌تر تحلیلگران بر شفافیت گزارشگری مالی اثرگذار است. سالوسکی و زولچ[3] (۲۰۱۲) در پژوهشی با عنوان تأثیر مسئولیت اجتماعی شرکت بر کیفیت گزارشگری مالی نشان دادند که مسئولیت اجتماعی شرکت بر کیفیت گزارشگری مالی تأثیر دارد. خواجوی و همکاران (۱۴۰۱) در پژوهشی با عنوان تأثیر هزینه نقدشوندگی موجودی‌ها بر رابطه بین کیفیت اطلاعات حسابداری و اعتبار تجاری نشان دادند که بین کیفیت اطلاعات حسابداری و اعتبار تجاری رابطه معکوس وجود دارد. همچنین، اثر کیفیت اطلاعات حسابداری بر اعتبار تجاری، تحت تاثیر هزینه نقدشوندگی موجودی‌ها قرار نمی‌گیرد. نمازی و دهقانی (۱۴۰۱) در پژوهشی با عنوان بررسی رابطه بین نوآوری شرکت و شفافیت اطلاعات حسابداری با تأکید بر نقش تعدیلی ابعاد حسابرسی نشان دادند که نوآوری شرکت بر شفافیت اطلاعات حسابداری تأثیر مثبت و معناداری دارد. ابعاد حسابرسی بر شفافیت اطلاعات حسابداری تأثیر مثبت و معناداری دارد. متغیر ابعاد حسابرسی تأثیر معناداری بر رابطه بین نوآوری و شفافیت اطلاعات حسابداری دارد. همچنین یافته‌ها نشان داد که پرداختن شرکت‌ها به فعالیت‌های نوآورانه (نظیر فعالیت‌های تحقیق و توسعه، هزینه‌های آموزش کارکنان، سطح سرمایه فکری شرکت، استفاده از روش‌های نوین حسابداری مدیریت و تحصیل ماشین‌آلات، تجهیزات و نرم‌افزار) منجر به ایجاد محیط اطلاعاتی شفاف می‌شود. معبودی و همکاران (۱۴۰۱) نشان دادند که بین کیفیت حسابرسی و به کارگیری تکنیک‌های حسابداری مدیریت در جهت ارتقای کیفیت گزارش‌های شرکت‌ها رابطه معناداری وجود دارد. نعمت نژاد و همکاران (۱۴۰۰) نشان دادند که ریسک تداوم فعالیت و روابط سیاسی بر روابط بین کیفیت گزارشگری مالی و کیفیت حسابرسی در شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران تاثیر دارد. عابدی‌صدقیانی و همکاران (۱۴۰۰) بیان نمودند که هر چند بحران اقتصادی بر روی کیفیت حسابرسی تأثیر دارد، اما کیفیت حسابرسی در شرکت‌های صاحبکاری که حق‌الزحمه حسابرسی آنها در سال‌های بحران اقتصادی کاهش یافته است نسبت به سایر شرکت‌ها دارای تفاوت معناداری نیست. خواجوی و همکاران (۱۴۰۰) در پژوهشی با عنوان تأثیر توانایی مدیران بر پیامدهای عدم شفافیت اطلاعات شرکت نشان دادند که توانایی مدیران با رتبه شاخص عدم شفافیت اطلاعات شرکت، اختلاف قیمت خرید و فروش سهام و خطای پیش‌بینی سود؛ رابطه منفی و معناداری وجود دارد. همچنین، بین توانایی مدیران با معاملات تجاری و اقلام تعهدی اختیاری؛ رابطه معناداری وجود ندارد. برای محاسبه عدم شفافیت اطلاعات از معیارهای رتبه

1. Chima
2. Lang
3. Salewski & Zülch

شـاخص عدم شـفافیت اطلاعات شـرکت، معاملات تجاری، اختلاف قیمت خرید و فروش سهام، خطای پیش‌بینی سـود و اقلام تعهدی اختیاری استفاده شده است. بشکوه (۱۴۰۰) در پژوهشی با عنوان رتبه شـفافیت گزارشـگری مالی مبتنی بر ویژگی‌های کیفی اطلاعات حسـابداری؛ ارائه مـدل جامـع اندازه گیری و شـواهدی از نقش ویژگی‌های حسـابرس در بهبود آن نشـان دادند که عناصرکیفیت حسابرسـی رابطه مسـتقیم و معنادار با رتبه شـفافیت گزارشگری مالی دارند. مقدم و همکاران(۱۳۹۹) در پژوهشـی با عنوان شـفافیت گزارشـگری مالی، گزارش حسابرسی و تغییرات سـاختار سرمایه نشـان دادند که اظهارنظر حسـابرس، بدهی‌های بلندمدت، مالکیت نهادی و استقلال هیات‌مدیره(مکانیزم‌های حاکمیت شرکتی)، دقت اطلاعات و نوسان سود(تحلیل مالی)، بازده دارایی و بازده سرمایه(عملکرد مالی)، رقابت و اندازه شرکت(محیط)، جریانات نقدی و نقد شـوندگی دارایی‌ها(نقدینگی)، به عنوان عوامل موثر بر شـفافیت گزارشـگری مالی تعیین گردیده‌اند. بهارسـتان و همکاران(۱۳۹۸) در پژوهشـی با عنوان رتبه‌بندی روش‌های اندازه‌گیری شفافیت گزارشگری مالی: کاربرد تجزیه و تحلیل سلسله‌مراتبی نشان دادند که از میان ویژگی‌های کیفی مرتبط با اندازه‌گیری شـفافیت گزارشـگری، قابلیت اتکا، بالاتریـن رتبه و به موقع بودن و مربـوط بودن در رده‌های بعدی قرار دارند. همچنین تجزیه و تحلیل نهایی نشـان می‌دهد گزینهٔ شـاخص شفافیت بورس تهران رتبهٔ اول، چارچوب بوشـمن و همکاران (۲۰۰۴) رتبهٔ دوم، معیار SP رتبهٔ سـوم و کیفیت سـود رتبهٔ چهارم را کسب کرده است. زحمتکش و همکاران (۱۳۹۸) در پژوهشـی با عنوان بررسـی تأثیر زبان گزارشگری تجاری توسـعه پذیر بر شفافیت اطلاعات مالی نشان دادند که زبان‌گزارشـگری تجاری توسعه‌پذیر بر شفافیت اطلاعات‌مالی تأثیر مثبت معنادار دارد. امیـری و همکاران (۱۳۹۷) در پژوهشـی با عنوان اثر رفتارهـای کوته‌بینانه و خوش‌بینانه مدیریت بر شفافیت اطلاعات مالی نشان دادند که رفتار خوش‌بینی مدیران باعث کاهش شفافیت اطلاعات مالی شـرکت‌ها می‌شـود و رفتار کوته‌بینانه مدیران بر شفافیت اطلاعات مالی شرکت‌ها اثـر منفی می‌گذارد. علوی و همکاران (۱۳۹۶) در پژوهشـی با عنوان بررسـی تاثیر فعالیت‌های کمیته‌های‌حسابرسـی بر گزارشگری‌مالی نشـان دادند که فعالیت‌های کمیته حسابرسی هنوز به طور موثر موجب بهبود کیفیت گزارشـگری مالی در دو سـال پس از استقرار این کمیته‌ها نشده است. یوسـفی اصل و همکاران (۱۳۹۵) در پژوهشی با عنوان ارزیابی الگوی شفافیت گزارشگری مالی پیشـنهادی بر مبنای نقدشـوندگی سهام نشان دادند که الگوی شـفافیت گزارشگری مالی پیشـنهادی، رابطهٔ معناداری با شاخص نقدشـوندگی دارد در حالی که رابطهٔ بین شاخص افشای سازمان بورس و اوراق بهادار با این متغیرها معنادار نیست. عظیمی و گنجی ارجنکی (۱۳۹۵) در پژوهشی با عنوان تأثیر مسئولیت‌پذیری اجتماعی شرکت بر کیفیت گزارشگری مالی نشان دادند که، بین مسـئولیت‌پذیری اجتماعی شـرکت و میزان محافظه‌کاری رابطه معناداری وجود ندارد. همچنین بین مسئولیت‌پذیری اجتماعی شرکت و کیفیت اقلام تعهدی نیز رابطه معناداری یافت نشد. یوسفی اصل و همکاران (۱۳۹۳) در پژوهشی با عنوان تبیین مدل شفافیت گزارشگری مالی نشان دادند که معیارهای مالی، راهبری شرکتی، میزان مالکیت سرمایه‌گذاران نهادی، ریسک‌ها و

فرصت‌های رشد شرکت، به موقع بودن، قابلیت اعتماد میزان تامین منابع شرکت از محل بدهی، مدیریت سود و معیار دقت پیش‌بینی سود مدیران بر شفافیت گزارشگری مالی اثرگذارند. لذا با توجه به مبانی نظری و تجربی پژوهش سوالات زیر طراحی می‌شود:

سوال اول پژوهش: چه عواملی بر شفافیت گزارشگری مالی اثرگذارند؟

سوال دوم پژوهش: کدامیک از عوامل موثر بر شفافیت گزارشگری مالی از لحاظ خبرگان دارای اهمیت بیشتری است؟

سوال سوم پژوهش: مدل پیش‌بینی شفافیت گزارشگری مالی چگونه است(متغیر مستقل، متغیر کنترلی و تعدیلگر کدامند)؟

۴. روش شناسی پژوهش

این پژوهش در سه مرحله انجام می‌شود. در مرحله اول و دوم به شناسایی اولیه عوامل موثر بر شفافیت گزارشگری مالی پرداخته می‌شود و در مرحله سوم با جمع‌آوری داده‌های شرکت‌های بورسی به اعتبارسنجی مدل نهایی پژوهش پرداخته می‌شود. برای پاسخ سوال اول از روش دلفی و برای پاسخ به سوال دوم از روش دلفی فازی استفاده می‌شود. مرحله اول اجرای روش دلفی است که با مطالعه متون تخصصی و سپس رد و بدل شدن مولفه‌های شناسایی شده در بین ۲۰ نفر از خبرگان بکار می‌رود. مرحله دوم اجرای روش دلفی فازی جهت کمی نمودن و بررسی میزان توافق روی هریک از مولفه‌های شناسایی شده در مرحله دلفی که با نظرخواهی از ۲۰ نفر از خبرگان انجام می‌شود. در این مرحله مولفه‌های مهم‌تر شناسایی و میزان توافق بر روی آنها نیز اندازه‌گیری می‌شوددر مرحله سوم از تحلیل رگرسیون به عنوان یکی از روش‌های داده‌کاوی در جهت پیش‌بینی شفافیت گزاشرگری مالی استفاده می‌شود. بدین منظور از اطلاعات ۸۱ شرکت در طی دوره زمانی ۱۳۹۶ تا ۱۴۰۰ (۴۰۵ شرکت ـ سال) استفاده شد.

۵. یافته‌های پژوهش

سوال اول پژوهش: چه عواملی بر شفافیت گزارشگری مالی اثرگذارند؟

برای پاسخگویی به سوال اول ابتدا مقالات فارسی و انگلیسی مرتبط با موضوع مورد مطالعه قرار گرفت و عوامل اثرگذار بر شفافیت گزارشگری مالی شناسایی شد. برای تعیین روایی ابزارهای پژوهش که مقالات مورد مطالعه‌اند از برنامه مهارت‌های ارزیابی حیاتی[1] CASP استفاده می‌شود. با استفاده از برنامه مهارت‌های ارزیابی حیاتی یا روش CASP با ۱۰ شرط کیفی هر مقاله به لحاظ کیفی مورد ارزیابی قرار گیرد. به هر یک از مقالات براساس هر یک از این شرایط، امتیازی بین ۱ تا ۵ تخصیص داده می‌شود. مقالاتی که مجموع امتیازات آن‌ها ۲۵ و بالاتر شود به لحاظ کیفی تأیید و باقی مقالات حذف خواهند شد. شرایط در نظر گرفته شده برای روش CASP در این پژوهش عبارتند از: تناسب اهداف مقاله مورد بررسی با اهداف پژوهش، به روز

1. Critical Appraisal Skills Program

بودن پژوهشی مقاله مورد بررسی، طرح مطرح شده در مقاله مورد بررسی، روش نمونه‌گیری در مقاله مورد بررسی، روش و کیفیت جمع‌آوری داده‌ها، میزان انعکاس پذیری امکان بسط دادن نتایج و دستاوردها مقاله مورد بررسی، میزان و نحوه رعایت نکات اخلاقی رایج در زمینه تدوین متون پژوهشی در مقاله مورد بررسی، میزان دقت در زمینه تجزیه و تحلیل داده‌ها در مقاله مورد بررسی، وضوح بیان در ارائه یافته‌های مقاله مورد بررسی و ارزش کلی مقاله مورد بررسی. ساده‌ترین روش آن است که هر مقاله‌ای که پایین‌تر از ۲۵ امتیاز دارد حذف شود. امتیازات شامل ضعیف (۰ تا ۱۰)، متوسط (۱۱ تا۲۰)، خوب (۲۱ تا ۳۰)، خیلی خوب (۳۱ تا ۴۰) و عالی (۴۰ تا ۵۰) بودند. میزان میانگین امتیاز CASP مربوط به مقالات ۴۲,۱۱ می‌باشد که نشاندهنده روایی ابزارهای پژوهش به صورت عالی (۴۱ تا ۵۰) است. امتیاز مقالات از ۳۷ تا ۴۹ متغیر بوده‌اند.

جدول ۱: عوامل اثرگذار بر شفافیت گزارشگری مالی در مقالات مورد مطالعه

عامل اثرگذار	منبع	عامل اثرگذار	منبع
رقابت بازار	لیو و همکاران(۲۰۲۲)؛ مقدم و همکاران(۱۳۹۹)	کیفیت حسابرسی	لانگ و همکاران(۲۰۱۲)؛ بشکوه(۱۴۰۰)
نوع صنعت	لیو و همکاران(۲۰۲۲)	تحلیل‌های تحلیلگران	لانگ و همکاران(۲۰۱۲)
ارزش شرکت	لیو و همکاران(۲۰۲۲)؛ ترانگ و همکاران(۲۰۲۲)؛ گنزالز و همکاران(۲۰۲۱)؛ گاین و همکاران(۲۰۲۱)	اعتبار تجاری	خواجوی و همکاران(۱۴۰۱)
مسئولیت اجتماعی	چالکاو و وانگ (۲۰۲۲)؛ لیو و همکاران(۲۰۲۲)؛ سالوسکی و زولچ (۲۰۱۲)؛ عظیمی و گنجی ارجنکی(۱۳۹۵)	فعالیت‌های تحقیق و توسعه	نمازی و دهقانی(۱۴۰۱)
نگهداشت وجه نقد	ایکسیانگ و همکاران(۲۰۲۰)	هزینه‌های آموزش کارکنان	نمازی و دهقانی(۱۴۰۱)
پیچیدگی شرکت	ایکسیانگ و همکاران(۲۰۲۰)	سطح سرمایه فکری شرکت	نمازی و دهقانی(۱۴۰۱)
معیارهای راهبری شرکتی	ایکسیانگ و همکاران(۲۰۲۰)؛ مقدم و همکاران(۱۳۹۹)؛ علوی و همکاران(۱۳۹۶)؛ یوسفی اصل و همکاران(۱۳۹۳)	استفاده از روش‌های نوین حسابداری مدیریت	نمازی و دهقانی(۱۴۰۱)
مالکیت دولتی	ایکسیانگ و همکاران(۲۰۲۰)؛ مقدم و همکاران(۱۳۹۹)	توانایی مدیران	خواجوی و همکاران(۱۴۰۰)
مالکیت نهادی	لیو و همکاران(۲۰۱۸)؛ یوسفی اصل و همکاران(۱۳۹۳)	اظهارنظر حسابرس	مقدم و همکاران(۱۳۹۹)
نوآوری	لوبو و همکاران(۲۰۱۷)؛ نمازی و دهقانی(۱۴۰۱)	بدهی بلند مدت	مقدم و همکاران(۱۳۹۹)؛ یوسفی اصل و همکاران(۱۳۹۳)
کیفیت حسابرسی	لوبو و همکاران(۲۰۱۷)	نسبت‌های مالی	مقدم و همکاران(۱۳۹۹)؛ یوسفی اصل و همکاران(۱۳۹۳)

عامل اثرگذار	منبع	عامل اثرگذار	منبع
فناوری اطلاعات	چیما و همکاران(۲۰۱۵)؛ نمازی و دهقانی(۱۴۰۱)؛ زحمتکش و همکاران(۱۳۹۸)	اندازه شرکت	مقدم و همکاران(۱۳۹۹)
استانداردهای حسابداری	لانگ و همکاران(۲۰۱۲)	نگرش و طرز فکر مدیران	امیری و همکاران(۱۳۹۷)
هزینه‌های معاملاتی	لانگ و همکاران(۲۰۱۲)	ریسک‌های شرکت مانند شرایط کرونا	یوسفی اصل و همکاران(۱۳۹۳)
نقدشوندگی سهام	لانگ و همکاران(۲۰۱۲)؛ مقدم و همکاران(۱۳۹۹)؛ یوسفی اصل و همکاران(۱۳۹۵)	فرصت‌های رشد	یوسفی اصل و همکاران(۱۳۹۳)
مدیریت سود	لانگ و همکاران(۲۰۱۲)		

منبع: یافته‌های پژوهش

پس از این مرحله پرسشنامه‌ای در اختیار خبرگان قرار گرفت تا در خصوص حذف و اضافه نمودن مولفه‌های موثر بر شفافیت گزارشگری مالی توافق حاصل گردد. در این مرحله ۲۰ نفر از خبرگان شامل مشاوران و مدیران مالی با تجربه و حسابداران رسمی و اساتید دانشگاه انتخاب شدند. از لحاظ جنسیت ۱۷ نفر مرد و ۳ نفر خانم بودند. از این تعداد از لحاظ میزان تحصیلات ۴ نفر لیسانس، ۱۰ نفر فوق لیسانس و ۶ نفر دکتری بودند. رشته تحصیلی تمامی پاسخ دهندگان حسابداری بود. از لحاظ سابقه کاری ۴ نفر سابقه بین ۵تا۱۰ سال و ۷ نفر بین ۱۱تا۱۵ سال و ۹ نفر بیش از ۱۵ سال سابقه کار مالی داشتند.

پس از این مرحله در دو راند دلفی عوامل زیر نهایی شدند:

جدول۲: عوامل نهایی شده در راندهای دلفی

مولفه‌های اصلی و محوری	مولفه‌های فرعی	مولفه‌های اصلی و محوری	مولفه‌های فرعی
عوامل بیرونی و مرتبط با بازار	رقابت بازار	معیارهای مالی	نسبت‌های مالی
	ریسک صنعت		نقدشوندگی سهام
	سطح درآمد عملیاتی		استانداردهای حسابداری
	شرایط سیاسی		مدیریت سود
	شرایط اقتصادی		اندازه شرکت
	شرایط اجتماعی		عملکرد شرکت

مولفه‌های اصلی و محوری	مولفه‌های فرعی	مولفه‌های اصلی و محوری	مولفه‌های فرعی
معیارهای راهبری شرکتی	کنترل‌های داخلی	معیارهای غیر مالی	فناوری اطلاعات
	کمیته حسابرسی		نگرش و طرز فکر مدیران
	مدیریت ریسک		توانایی مدیران
	استقلال هیأت مدیره		اظهارنظر حسابرس
	اندازه هیأت مدیره		پیچیدگی شرکت
	نوع مالکیت		ابزارهای حسابداری مدیریت
	کیفیت حسابرسی		شرایط بحران کرونا
	حسابرسی داخلی		مسئولیت اجتماعی

منبع: یافته‌های پژوهش

برای تعیین میزان پایایی عوامل فوق از ضریب کاپای کوهن استفاده می‌شود: مقدار PAo نمایانگر میزان توافق دو ارزیاب است. مقدار PAE نیز نمایانگر میزان توافق مورد انتظار است. چنانچه مقدار این ضریب از ۰,۶ بیشتر باشد پایایی وجود دارد.

جدول۳: میزان توافق بین کدگذاران برای طبقه بندی عوامل فرعی و اصلی

جدول متقاطع		کدگذار۲				جمع	نرمال‌سازی
		بیرونی	راهبری شرکتی	مالی	غیرمالی		
کدگذار۱	بیرونی	۰	۰	۰	۱	۱	۰,۰۳۳
	راهبری شرکتی	۱	۵	۱	۰	۷	۰,۲۳۳
	مالی	۱	۱	۱۳	۰	۱۵	۰,۵
	غیر مالی	۱	۰	۱	۵	۷	۰,۲۳۳
جمع		۳	۶	۱۵	۶	۳۰	فرمول کاپا
نرمال‌سازی		۰,۱	۰,۲	۰,۵	۰,۲	Pi = (PAo – PAE)/ (1 – PAE)=0.643	

منبع: یافته‌های پژوهش

مجموع قطر ماتریس تقسیم بر عدد ۳۰ (توافق دو ارزیاب(PAo)) ۰,۷۷ است. مجموع ضرب اعداد نرمال شده در یکدیگر(توافق مورد انتظار(PAE)) ۰,۳۵ است. لذا میزان ضریب کاپا بر اساس محاسبات انجام شده(تقسیم ۰,۴۲ بر ۰,۶۵) ۰,۶۴۳ بود که نشان دهنده تأیید طبقه‌بندی عوامل فرعی فوق در هر یک از عوامل اصلی می‌باشد.

در نهایت با در اختیار قراردادن عوامل فوق در اختیار خبرگان و وزن‌دهی فازی آنها علاوه بر

پذیرش نهایی مولفه‌ها به رتبه‌بندی آنها پرداخته می‌شود:

سوال دوم پژوهش: کدامیک از عوامل موثر بر شفافیت گزارشگری مالی از لحاظ خبرگان دارای اهمیت بیشتری است؟

در این مرحله ابتدا خبرگان به بررسی روایی دقیق مولفه‌ها پرداختند و مولفه‌ها نهایی شدند. سپس به بیان اهمیت هر یک از موارد در قالب دلفی فازی ۷ درجه اشاره شد، تا در نهایت میزان اجماع بر هر یک از مولفه‌ها مشخص شود.

جدول۴: اعداد فازی مثلثی معادل طیف لیکرت ۷ درجه

کاملاً بااهمیت			خیلی بااهمیت			بااهمیت			متوسط			بی‌اهمیت			خیلی بی‌اهمیت			کاملاً بی‌اهمیت		
۱	۱	۰,۹	۱	۰,۹	۰,۷۵	۰,۹	۰,۷۵	۰,۵	۰,۷۵	۰,۵	۰,۳	۰,۵	۰,۳	۰,۱	۰,۳	۰,۱	۰	۰,۱	۰	۰

منبع: (حبیبی و همکاران، ۲۰۱۵)

ابتدا پاسخ‌های خبرگان در قالب اعداد فازی به شرح زیر وارد جدول می‌شوند:

جدول۵: کمی سازی نظرات خبرگان در قالب اعداد فازی

زیر مولفه‌ها	نظر کارشناس خبره ۱			نظر کارشناس خبره...			نظر کارشناس خبره ۲۰		
	L	M	N	L	M	N	L	M	N
رقابت بازار	۰,۹	۱	۱	...	...	...	۰,۹	۱	۱
...	۰,۹	۱	۱	...	...	...	۰,۹	۱	۱
n	۰,۹	۱	۱	...	...	...	۰,۷۵	۰,۹	۱

منبع: یافته‌های پژوهش

پس از این مرحله محاسبات فازی انجام می‌شوند و موارد مورد پذیرش نهایی مشخص می‌شوند:

جدول۶: محاسبات فازی نظرات خبرگان

مولفه اصلی	زیر مولفه‌ها	جمع فازی			میانگین فازی			میانگین نهایی	نتیجه نهایی
		$L\Sigma$	$M\Sigma$	$N\Sigma$	$L/20\Sigma$	$M/20\Sigma$	$N/20\Sigma$	$L+\Sigma M+\Sigma N/3\Sigma$	اگر میانگین نهایی>۰,۷= پذیرش
عوامل بیرونی و مرتبط با بازار	رقابت بازار	۱۶,۹	۱۹,۳	۱۹,۸	۰,۸۴	۰,۹۶	۰,۹۹	۰,۹۳	Accept
	ریسک صنعت	۱۷,۳	۱۹,۵۵	۱۹,۹	۰,۸۶۵	۰,۹۷	۰,۹۹	۰,۹۴	Accept
	سطح درآمد عملیاتی	۱۳,۲	۱۶,۱۵	۱۷,۹	۰,۶۶	۰,۸	۰,۸۹	۰,۷۸	Accept
	شرایط سیاسی	۱۲,۳۵	۱۵,۰۵	۱۷,۱	۰,۶۷	۰,۷۵	۰,۸۵	۰,۷۴	Accept
	شرایط اقتصادی	۱۵,۶	۱۸,۲	۱۹,۵	۰,۷۸	۰,۹۱	۰,۹۷	۰,۸۸	Accept
	شرایط اجتماعی	۱۵,۶	۱۸,۲	۱۹,۵	۰,۷۸	۰,۹۱	۰,۹۷	۰,۸۸	Accept
معیارهای راهبری شرکتی	کنترل‌های داخلی	۱۲,۳۵	۱۴,۶۵	۱۶,۳	۰,۶۱	۰,۷۳	۰,۸۱۵	۰,۷۲	Accept
	کمیته حسابرسی	۱۵,۸	۱۸,۵۵	۱۹,۹	۰,۷۹	۰,۹۲	۰,۹۹	۰,۹	Accept
	مدیریت ریسک	۱۷,۸۵	۱۹,۹	۲۰	۰,۸۹	۰,۹۹	۱	۰,۹۶	Accept
	استقلال هیأت مدیره	۱۶,۷	۱۹,۱۵	۱۹,۹	۰,۸۳	۰,۹۵	۰,۹۹	۰,۹۲	Accept
	اندازه هیأت مدیره	۱۳,۵۵	۱۶,۶۵	۱۸,۹	۰,۶۷	۰,۸۳	۰,۹۴	۰,۸۲	Accept
	نوع مالکیت	۱۵,۵۵	۱۸,۴	۱۹,۸	۰,۷۷	۰,۹۲	۰,۹۹	۰,۸۹	Accept
	کیفیت حسابرسی	۱۷,۳	۱۹,۵۵	۱۹,۹	۰,۸۶	۰,۹۷	۰,۹۹	۰,۹۴	Accept
	حسابرسی داخلی	۱۵,۷	۱۸,۵۵	۱۹,۵	۰,۷۸	۰,۹۲	۰,۹۷	۰,۸۹	Accept

مولفه اصلی	زیر مولفه‌ها	جمع فازی			میانگین فازی			میانگین نهایی	نتیجه نهایی
		$L\Sigma$	$M\Sigma$	$N\Sigma$	$L/20\Sigma$	$M/20\Sigma$	$N/20\Sigma$	$L+\Sigma M+\Sigma N/3\Sigma$	اگر میانگین نهایی>۰,۷= پذیرش
معیارهای مالی	نسبت‌های مالی	۱۴,۹	۱۷,۵۵	۱۸,۹	۰,۷۴۵	۰,۸۷	۰,۹۴	۰,۸۵	Accept
	نقدشوندگی سهام	۱۶,۷	۱۹,۱۵	۱۹,۹	۰,۸۳	۰,۹۵	۰,۹۹	۰,۹۳	Accept
	استانداردهای حسابداری	۱۷,۸۵	۱۹,۹	۲۰	۰,۸۹	۰,۹۹	۱	۰,۹۶	Accept
	مدیریت سود	۱۵,۷	۱۸,۵۵	۱۹,۵	۰,۷۸	۰,۹۳	۰,۹۷	۰,۸۹	Accept
	اندازه شرکت	۱۷,۳	۱۹,۵۵	۱۹,۹	۰,۸۶	۰,۹۷	۰,۹۹	۰,۹۴	Accept
	عملکرد شرکت	۱۳,۲	۱۶,۱۵	۱۷,۹	۰,۶۶	۰,۸	۰,۸۹	۰,۷۸	Accept
معیارهای غیر مالی	فناوری اطلاعات	۱۳,۹	۱۷	۱۸,۶	۰,۶۹۵	۰,۸۵	۰,۹۳	۰,۸۲	Accept
	نگرش و طرز فکر مدیران	۱۴	۱۶,۹۵	۱۸,۹	۰,۷	۰,۸۴	۰,۹۴	۰,۸۳	Accept
	توانایی مدیران	۱۵,۶	۱۸,۲	۱۹,۵	۰,۷۸	۰,۹۱	۰,۹۷	۰,۸۸	Accept
	اظهارنظر حسابرس	۱۲,۳۵	۱۴,۶۵	۱۶,۳	۰,۶۱	۰,۷۳	۰,۸۱	۰,۷۲	Accept
	پیچیدگی شرکت	۱۶,۳۵	۱۸,۹	۲۰	۰,۸۲	۰,۹۴	۱	۰,۹۲	Accept
	ابزارهای حسابداری مدیریت	۱۷,۳	۱۹,۵۵	۱۹,۹	۰,۸۶	۰,۹۷	۰,۹۹	۰,۹۴	Accept
	شرایط بحران کرونا	۱۵,۸	۱۸,۵۵	۱۹,۹	۰,۷۹	۰,۹۲	۰,۹۹	۰,۹	Accept
	مسئولیت اجتماعی	۱۷,۷	۱۹,۸	۲۰	۰,۸۸	۰,۹۹	۱	۰,۹۵	Accept

منبع: یافته‌های پژوهش

همانگونـه که مشخص است ترتیب اهمیـت عوامل اثرگذار بر شفافیـت گزارشگری مالی به ترتیب ذیل‌اند:

مدیریـت ریسـک، استانداردهای حسابـداری، مسئولیت اجتماعی، ریسـک صنعت، کیفیت حسابرسـی، انـدازه شرکت، ابزارهـای حسابداری مدیریـت، رقابت بازار، استقـلال هیأت‌مدیره،

نقدشوندگی سهام، پیچیدگی شرکت، کمیته حسابرسی، شرایط بحران کرونا، نوع مالکیت، حسابرسی داخلی، مدیریت سود، شرایط اقتصادی، شرایط اجتماعی، توانایی مدیران، نسبت‌های مالی، نگرش و طرز فکر مدیران، فناوری اطلاعات، اندازه هیأت مدیره، سطح درآمد عملیاتی، عملکرد شرکت، شرایط سیاسی، کنترل‌های داخلی و اظهارنظر حسابرس.

سوال سوم پژوهش: مدل پیش‌بینی شفافیت گزارشگری مالی چگونه است(متغیر مستقل، متغیر کنترلی و تعدیلگر کدامند)؟

در این مرحله مولفه‌ها در اختیار دو متخصص قرار داده می‌شود تا نوع متغیرها مشخص گردد. نوع متغیرها در قالب متاثر بر پیش‌بینی از نوع متغیر مستقل، متاثر بر پیش‌بینی از نوع متغیر کنترلی، متاثر بر پیش‌بینی از نوع متغیر تعدیلگر، متاثر بر پیش‌بینی اما اندازه گیری آن مشکل و بی‌تأثیر طبقه‌بندی می‌شوند:

جدول۷: نوع اثرگذاری بر شفافیت از دید کد گذاران

مولفه اصلی	زیر مولفه ها	کد	نوع اثرگذاری بر شفافیت از دید کد گذار ۱	نوع اثرگذاری بر شفافیت از دید کد گذار۲
عوامل بیرونی و مرتبط با بازار	رقابت بازار	F1	اندازه‌گیری سخت	متغیر کنترلی
	ریسک صنعت	F2	کنترلی	کنترلی
	سطح درآمد عملیاتی	F3	کنترلی	کنترلی
	شرایط سیاسی	F4	اندازه‌گیری سخت	اندازه‌گیری سخت
	شرایط اقتصادی	F5	مستقل	مستقل
	شرایط اجتماعی	F6	اندازه‌گیری سخت	اندازه‌گیری سخت
معیارهای راهبری شرکتی	کنترل‌های داخلی	F7	کنترلی	اندازه‌گیری سخت
	کمیته حسابرسی	F8	کنترلی	اندازه‌گیری سخت
	مدیریت ریسک	F9	کنترلی	اندازه‌گیری سخت
	استقلال هیأت مدیره	F10	بی تاثیر	کنترلی
	اندازه هیأت مدیره	F11	بی تاثیر	کنترلی
	نوع مالکیت	F12	بی تاثیر	کنترلی
	کیفیت حسابرسی	F13	مستقل	مستقل
	حسابرسی داخلی	F14	کنترلی	اندازه‌گیری سخت

مولفه اصلی	زیر مولفه ها	کد	نوع اثرگذاری بر شفافیت از دید کد گذار ۱	نوع اثرگذاری بر شفافیت از دید کد گذار۲
معیارهای مالی	نسبت‌های مالی	F15	کنترلی	کنترلی
	نقدشوندگی سهام	F16	کنترلی	بی تاثیر
	استانداردهای حسابداری	F17	اندازه‌گیری سخت	اندازه‌گیری سخت
	مدیریت سود	F18	بی تاثیر	بی تاثیر
	اندازه شرکت	F19	کنترلی	کنترلی
	عملکرد شرکت	F20	مستقل	مستقل
معیارهای غیرمالی	فناوری اطلاعات	F21	اندازه‌گیری سخت	اندازه‌گیری سخت
	نگرش و طرز فکر مدیران	F22	اندازه‌گیری سخت	اندازه‌گیری سخت
	توانایی مدیران	F23	اندازه‌گیری سخت	اندازه‌گیری سخت
	اظهارنظر حسابرس	F24	اندازه‌گیری سخت	اندازه‌گیری سخت
	پیچیدگی شرکت	F25	اندازه‌گیری سخت	اندازه‌گیری سخت
	ابزارهای حسابداری مدیریت	F26	اندازه‌گیری سخت	اندازه‌گیری سخت
	شرایط بحران کرونا	F27	اندازه‌گیری سخت	اندازه‌گیری سخت
	مسئولیت اجتماعی	F28	اندازه‌گیری سخت	اندازه‌گیری سخت

برای تعیین توافق بر نوع متغیرها از توافق درون موضوعی استفاده می‌شود. درصد توافق درون موضوعی که به‌عنوان شاخص پایایی تحلیل به کار می‌رود با استفاده از رابطه زیر محاسبه می‌شود.

درصد توافق درون موضوعی= (تعداد توافق) ÷ تعداد کل کدها

چنانچه این شاخص بیش از ۰٫۶ باشد، کدگذاری از قابلیت اعتماد کافی برخوردار است. بررسی پاسخ‌ها نشان می‌دهد از ۲۸ مولفه بر روی ۸ مولفه توافق وجود ندارد و از اینرو توافق درون موضوعی ۷۲ درصد می‌باشد که نشان‌دهنده تایید نهایی مدل پیش‌بینی شفافیت گزارشگری مالی می‌باشد. لذا بر اساس بررسی‌های بخش کیفی پژوهش، مدل مفهومی جهت اعتبار سنجی مدل بدین شکل می‌باشد:

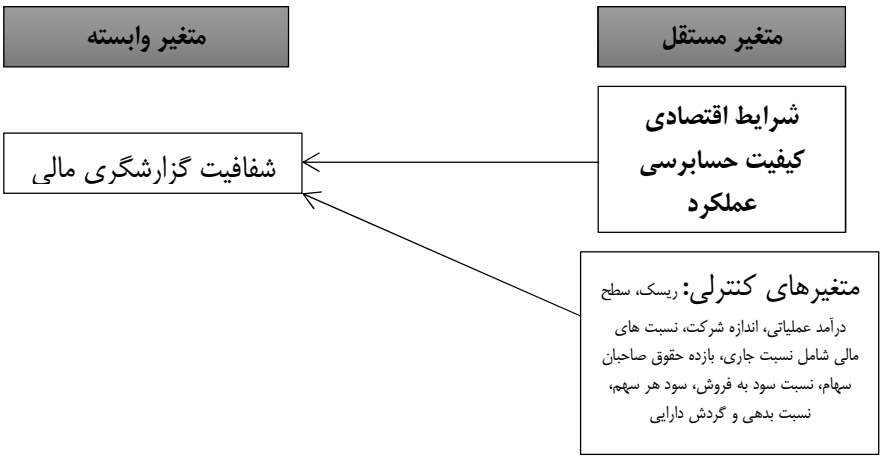

در ادامه فرضیه‌های زیر به همراه مدل رگرسیونی ارائه می‌شود:

فرضیه اول: بین شرایط اقتصادی و شفافیت گزارشگری مالی رابطه معناداری وجود دارد.

مدل رگرسیونی به شرح ذیل است:

$$FRT_{it} = \propto + \beta_1 ED_{it} + \lambda CONTROLS + \epsilon$$

که در مدل فوق شفافیت گزارشگری مالی(FRT) به عنوان متغیر وابسته که برای اندازه‌گیری از متداول‌ترین معیار استفاده می‌شود. معیار کیفیت سود متداول‌ترین معیار اندازه‌گیری کیفیت گزارشگری مالی است (بهارستان و همکاران، ۱۳۹۸) و برای اندازه‌گیری آن از نسبت انحراف معیار جریان نقدی عملیاتی به انحراف معیار سود استفاده می‌شود (بنی مهد و همکاران، ۱۳۹۵). شرایط اقتصادی(ED) به عنوان متغیر مستقل که از نرخ تورم استفاده می‌شود (ملائی، ۱۴۰۱)، به عنوان مجموع β متغیرهای کنترلی که متغیرهای کنترلی در برگیرنده متغیرهای زیر است:

شرایط بحران کرونا (R) که در این پژوهش سال‌های وجود ویروس کرونا در سال‌های ۱۳۹۸، ۱۳۹۹ و ۱۴۰۰ به عنوان سال پر ریسک و سال‌های ۱۳۹۶و ۱۳۹۷ به عنوان سال کم ریسک در نظر گرفته شده‌اند. در صورت وجود کرونا عدد ۱ و در غیر اینصورت صفر قرار داده شد (خلج، ۱۳۹۳). سطح درآمد عملیاتی(ORL) که نشاندهنده میزان فروش شرکت است. با توجه به اعتبار شرکت در بازار افزایش می‌یابد و لذا معیار مناسبی برای اندازه‌گیری سطح درآمد عملیاتی می‌باشد (فوبرت و گیجسبرچتس[1]، ۲۰۱۰). اندازه شرکت($Size$) از لگاریتم طبیعی دارایی‌ها استفاده می‌شود (بنی مهد و همکاران، ۱۳۹۵). نسبت‌های مالی که نمونه ای از نسبت‌های مختلف شامل نسبت جاری(دارایی جاری/بدهی جاری)، بازده حقوق صاحبان سهام(سود خالص/حقوق صاحبان سهام)، نسبت سود به فروش(سود/فروش)، سود هر سهم(سود اعلامی)، نسبت بدهی(بدهی/

1. Foubert & Gijsbrechts

دارایی) و گردش دارایی(فروش/دارایی) استفاده می‌شود.

فرضیه دوم: بین کیفیت حسابرسی و شفافیت گزارشگری مالی رابطه معناداری وجود دارد.

مدل رگرسیونی به شرح ذیل است:

$$FRT_{it} = \propto + \beta_1 AQ_{it} + \lambda CONTROLS + \epsilon$$

که در مدل فوق شفافیت گزارشگری مالی(FRT) به عنوان متغیر وابسته، متغیر مستقل کیفیت حسابرسی(AQ) که از معیار تجدید ارائه صورت‌های مالی استفاده می‌شود (بنی مهد و همکاران، *1395*).

فرضیه سوم: بین عملکرد و شفافیت گزارشگری مالی رابطه معناداری وجود دارد.

مدل رگرسیونی به شرح ذیل است:

$$FRT_{it} = \propto + \beta_1 P_{it} + \lambda CONTROLS + \epsilon$$

که در مدل فوق شفافیت گزارشگری مالی(FRT) به عنوان متغیر وابسته، متغیر مستقل عملکرد شرکت(P) برای اندازه گیری آن از بازده دارایی‌ها استفاده می‌شود(هائیکسیا و جیانپینگ[1]، ۲۰۲۲).

۶. اعتبارسنجی مدل با رویکرد داده کاوی

در این بخش، اطلاعات مربوط به ۸۱ شرکت منتخب در دوره زمانی ۱۴۰۰-۱۳۹۶ (۴۰۵ مشاهده) مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفته‌اند تا ارتباط بین متغیرها برای آزمون فرضیه تحقیق بررسی شود. شرکتهایی انتخاب شد که دوره مالی آنها منتهی به ۲۹ اسفند باشد و تمامی اطلاعات آنها در دوره مورد بررسی در دسترس باشد. در ابتدا آمار توصیفی متغیرها ارائه می‌شود:

جدول۸: آمار توصیفی برای متغیرهای تحقیق

متغیرها		میانگین	میانه	انحراف معیار	حداقل	حداکثر
شفافیت گزارشگری مالی	FRT	۱/۵۶	۰/۸۷	۲/۶۴	۰/۰۱	۱۹/۷۲
	Ln(FRT)	-۰/۲۲	-۰/۱۴	۱/۱۵	-۴/۲۲	۲/۹۸
شرایط اقتصادی	ED	۳۰/۱۳	۳۶/۴	۱۲/۲۱	۹/۶	۴۱/۲
کیفیت حسابرسی	AQ	۰/۸۵	۱	۰/۳۵	۰	۱
عملکرد	P	۰/۱۷	۰/۱۴	۰/۱۸	-۰/۲۶	۰/۷۲
شرایط بحران کرونا	R	۰/۴	۰	۰/۴۹	۰	۱

1. Haixia & Jianping

متغیرها		میانگین	میانه	انحراف معیار	حداقل	حداکثر
سطح درآمد عملیاتی	ORL	۵,۸۴۱,۴۹۴	۲,۴۱۴,۶۵۰	۱۰,۶۵۷,۲۶۴	۰	۷۷۹,۰۹۱۸,۹۷۸
اندازه	Size	۱۶/۱۱	۱۵/۴۳	۲/۲۸	۱۱/۹۷	۲۳/۰۳
نسبت جاری	CR	۱/۷۱	۱/۳۶	۱/۳۶	۰/۱۳	۸/۳۱
بازده حقوق صاحبان سهام	ROE	۰/۳۶	۰/۳۷	۰/۲۹	-۰/۴۹	۱/۰۵
نسبت سود به فروش	PM	۴۰/۵۶	۳۴/۶۶	۳۷/۳	-۵۲/۳	۱۶۲/۵۶
سود هر سهم	EPS	۱۳۶۷/۱۹	۸۱۳/۴۴	۱۶۷۰/۶۱	-۶۰۴/۱۳	۷,۵۰۴/۳۶
نسبت بدهی	DR	۰/۵۵	۰/۵۴	۰/۲۸	۰	۱/۰۵
گردش دارایی	AF	۰/۵۱	۰/۵	۰/۳۹	-۰/۰۶	۱/۸۱

در ادامه به بررسی نرمال بودن توزیع متغیر وابسته به عنوان یکی از پیش فرض‌های رگرسیون پرداخته می‌شود:

جدول۹ : آزمون کلموگروف اسمیرنف برای بررسی نرمال بودن متغیر وابسته تحقیق

متغیر وابسته		تعداد	میانگین	انحراف معیار	مقدار Z کلموگروف - اسمیرنف	مقدار احتمال	نتیجه
شفافیت گزارشگری مالی	FRT	۴۰۵	۱,۵۶	۲,۶۴	۵,۶۲	۰,۰۰۰	غیرنرمال
لگاریتم طبیعی	Ln(FRT)	۴۰۵	-۰,۲۲	۱,۱۵	۱,۲۶	۰,۰۸۴	نرمال

مقدار احتمال برای متغیر وابسته *FRT* مقدار احتمال برابر با ۰/۰۰۰ که این مقدار کمتر از ۵ درصد است لذا فرض صفر یعنی نرمال بودن متغیر وابسته رد می‌شود که با تبدیل لگاریتمی توزیع آن نرمال شده است، زیرا مقدار احتمال برابر با ۰/۰۸۴۱ بدست آمده است. در نمودار زیر (هیستوگرام) نرمال بودن متغیر تبدیل یافته کاملاً مشهود است:

نمودار ۱: نمودار نرمالیتی متغیر وابسته

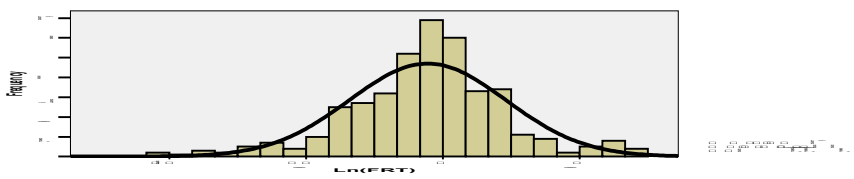

همچنین نمودارهای پراکنش باقیمانده در مقابل مقادیر برآورد شده جهت تشخیص همسانی واریانس به عنوان یکی دیگر از پیش فرض‌های رگرسیون بررسی می‌شود. نمودارهای باقیمانده در مقابل مقادیر برآورد شده حاوی اطلاعات بسیار مهمی است از جمله اینکه نداشتن الگوی منظم در پراکندگی این نقاط می‌تواند موید همسانی واریانس که یکی از پیش فرض‌های مدل‌بندی رگرسیونی است می‌باشد. در نمودار زیر پراکندگی تصادفی بوده و الگومند نیست.

نمودار ۲: نمودار پراکندگی تشخیص همسانی واریانس

در این قسمت مدل مناسب (مدل ادغام شده، مدل با اثرات ثابت و یا مدل با اثرات تصادفی) انتخاب می‌گردد.

جدول ۱۰: آزمون چاو و آزمون هاسمن برای انتخاب مدل مناسب

مدل‌ها	آزمون چاو یا لیمر			آزمون هاسمن			نتیجه
	مقدار	درجه آزادی	مقدار احتمال	مقدار کای -دو	درجه آزادی	مقدار احتمال	
مدل اول	۴/۶۲	(۳۱۴و۸۰)	۰/۰۰۰	۹۶/۸۲	۱۰	۰/۰۰۰	مدل با اثرات ثابت
	۳۱۵/۱۱	۸۰	۰/۰۰۰				
مدل دوم	۴/۸۱	(۳۱۴و۸۰)	۰/۰۰۰	۹۴/۲۰	۱۰	۰/۰۰۰	مدل با اثرات ثابت
	۳۲۴/۱۲	۸۰	۰/۰۰۰				
مدل سوم	۴/۳۶	(۳۱۴و۸۰)	۰/۰۰۰	۸۲/۲۶	۱۰	۰/۰۰۰	مدل با اثرات ثابت
	۳۰۲/۶۶	۸۰	۰/۰۰۰				

مقدار احتمال آزمون چاو برای مدل اول، دوم و سوم همگی برابر با ۰/۰۰۰ است که این مقادیر کمتر از ۰/۰۵ است، بنابراین مدل‌های مورد استفاده از نوع مدل‌های با اثرات است براساس آزمون هاسمن مقادیر احتمال برای مدل‌های اول و دوم و سوم کمتر از ۰/۰۵ است که نشانگر مدل با اثرات ثابت است. در ادامه از این نوع از مدل‌ها (مدل با اثرات ثابت) برای بررسی فرضیات استفاده گردیده است.

فرضیه اول: بین شرایط اقتصادی و شفافیت گزارشگری مالی رابطه معناداری وجود دارد.

در این قسمت برای بررسی و برآورد مدل کلی از تحلیل پانلی[1] استفاده شده است.

با توجه به فرضیه اول مدل به شرح زیر است:

$$lnFRTit=\alpha+\beta EDit+\gamma Controlsit+\varepsilon it$$

در جدول زیر مدل با اثرات ثابت برآورد شده است مقدار احتمال معنی‌داری F برابر با ۰/۰۰۰ است. این مقدار کمتر از ۰/۰۵ است بنابراین فرض صفر در سطح اطمینان ۹۵ درصد رد می‌شود، یعنی در سطح اطمینان ۹۵ درصد مدل معنی‌داری وجود دارد. میزان ضریب تعیین برابر با ۰/۶۵ است یعنی در حدود ۶۵ درصد از تغییرات متغیر وابسته توسط متغیرهای مستقل و کنترل بیان می‌گردد. مقدار آماره دوربین واتسون برابر با ۱/۷۷ است مقادیر نزدیک به ۲ حاکی از عدم خودهمبستگی باقیمانده‌ها که یکی دیگر از فروض رگرسیون است را نشان می‌دهد (بنابراین خودهمبستگی بین باقیمانده‌ها وجود ندارد).

جدول ۱۱: برآورد و آزمون پارامترهای مدل اول

پارامترها		مقدار ضرایب	مقدار t	مقدار احتمال	نتیجه	VIF
مقدار ثابت		۰/۶۹۶	۰/۳۳	۰/۷۴۱	بی‌معنی	-
شرایط اقتصادی	ED	-۰/۰۱۹	-۳/۱۷	۰/۰۰۲	معنادار و منفی	۱/۷۱
شرایط بحران کرونا	R	۰/۲۹۲	-۲/۷۲	۰/۰۰۷	معنادار و مثبت	۱/۴۷
سطح درآمد عملیاتی	ORL	-۰/۰۰۰۰۰۰۰۱۶	-۲/۸۸	۰/۰۰۴	معنادار و منفی	۱/۴۹
اندازه	Size	-۰/۰۱۳	-۰/۰۹	۰/۹۲۵	بی‌معنی	۲/۷۱
نسبت جاری	CR	-۰/۰۰۴	-۰/۰۷	۰/۹۴۸	بی‌معنی	۱/۹۱
بازده حقوق صاحبان سهام	ROE	-۰/۶۶۹	-۲/۵۲	۰/۰۱۲	معنادار و منفی	۲/۹

1. Panel Analysis

پارامترها		مقدار ضرایب	مقدار t	مقدار احتمال	نتیجه	VIF
نسبت سود به فروش	PM	۰/۰۰۳	۱/۱۶	۰/۲۴۷	بی‌معنی	۲/۲۶
سود هر سهم	EPS	۰/۰۰۰۱	۲/۱۷	۰/۰۳۱	معنادار و مثبت	۲/۲۸
نسبت بدهی	DR	-۰/۶۹۹	-۱/۸۵	۰/۰۶۶	بی‌معنی	۲/۵۹
گردش دارایی	AF	۰/۳۸۶	۱/۱۵	۰/۲۵۱	بی‌معنی	۲/۵۵
مقدار F			۶/۴۶	مقدار احتمال F		۰/۰۰۰
ضریب تعیین			۰/۶۵	دوربین واتسون		۱/۷۷

مقادیر *VIF* (عامل افزایش واریانس) شاخصی برای بررسی همخطی بین متغیرهای مستقل است در صورتیکه مقدار آن بالاتر از ۱۰ باشد احتمال وجود همخطی بین متغیرهای مستقل وجود دارد. میزان این شاخص برای متغیرها کمتر از ۳ بوده و بیشترین مقدار آن برابر با ۲/۹۰ (برای متغیر *ROE*) است. مقدار آماره *t* برای *ED* برابر با ۳/۱۷- است این مقدار چون در ناحیه رد فرض صفر قرار می‌گیرد، لذا رابطه با *ED* با متغیر وابسته *FRT* معنادار و منفی است، بنابراین فرضیه تحقیق تایید می‌گردد. همچنین رابطه *ORL* و *ROE* معنادار و منفی و *R* و *EPS* معنادار و مثبت بوده ولی سایر متغیرهای کنترلی با متغیر *value* رابطه معناداری ندارند. مقدار احتمال برای عرض از مبدا یا مقدار ثابت مدل نشانگر بی معنی بودن این قسمت در مدل است، لذا در این مدل علاوه بر شرایط اقتصادی به عنوان متغیر مستقل، متغیرهای شرایط بحران کرونا، سطح درآمد عملیاتی، بازده حقوق صاحبان سهام و سود هر سهم به عنوان متغیرهای کنترلی اثرگذار بر پیش‌بینی شفافیت گزارشگری مالی مشخص شدند.

فرضیه دوم: بین کیفیت حسابرسی و شفافیت گزارشگری مالی رابطه معناداری وجود دارد.

فرضیه دوم بر اساس مدل زیر مورد بررسی قرار می‌گیرد:

$$lnFRTit=\alpha+\beta AQit+\gamma Controlsit+\varepsilon it$$

در جداول زیر مدل با اثرات ثابت برآورد شده است مقدار احتمال معنی‌داری *F* برای برابر با ۰/۰۰۰ است. این مقدار کمتر از ۰/۰۵ است بنابراین فرض صفر در سطح اطمینان ۹۵ درصد رد می‌شود، یعنی در سطح اطمینان ۹۵ درصد مدل معنی‌داری وجود دارد. میزان ضریب تعیین برای برابر با ۰/۶۵ است که این مقدار نشانگر ارتباط بسیار قوی بین متغیر *FRT* با متغیر مستقل و همچنین متغیرهای کنترلی است. مقدار آماره دوربین واتسون برابر با ۱/۷۶ است و مقادیر *VIF* برای متغیرها کمتر از ۱۰ بوده و بیشترین مقدار آن برابر با ۲/۸۷ (برای متغیر *ROE*) است.

جدول۱۲: برآورد و آزمون پارامترهای مدل دوم

پارامترها		مقدار ضرایب	مقدار t	مقدار احتمال	نتیجه	VIF
مقدار ثابت		۴/۸۶۶	۲/۹۹	۰/۰۰۳	معنادار و مثبت	-
کیفیت حسابرسی	AQ	-۰/۴۹۲	-۳/۶۲	۰/۰۰۰	معنادار و منفی	۱/۱۳
شرایط بحران کرونا	R	۰/۰۸۶	۱/۰۳	۰/۳۰۲	بی‌معنی	۱/۰۵
سطح درآمد عملیاتی	ORL	-۰/۰۰۰۰۰۰۰۱۶	-۲/۹۸	۰/۰۰۳	معنادار و منفی	۱/۴۸
اندازه	Size	-۰/۲۶۵	-۲/۵۵	۰/۰۱۱	معنادار و منفی	۲/۶۷
نسبت جاری	CR	-۰/۰۱۵	-۰/۲۷	۰/۷۹۱	بی‌معنی	۱/۹۴
بازده حقوق صاحبان سهام	ROE	-۰/۶۰۸	-۲/۲۹	۰/۰۲۳	معنادار و منفی	۲/۸۷
نسبت سود به فروش	PM	۰/۰۰۳	۱/۳۳	۰/۱۸۵	بی‌معنی	۲/۲۹
سود هر سهم	EPS	۰/۰۰۰۱	۲/۴۴	۰/۰۱۵	معنادار و مثبت	۲/۲۷
نسبت بدهی	DR	-۰/۷۳۲	-۱/۹۴	۰/۰۵۳	بی‌معنی	۲/۵۴
گردش دارایی	AF	-۰/۰۰۱	۰/۰۰	۰/۹۹۷	بی‌معنی	۲/۵۳
مقدار F			۶/۵۵	مقدار احتمال F		۰/۰۰۰
ضریب تعیین			۰/۶۵	دوربین واتسون		۱/۷۶

مقدار آماره t برای AQ برابر با ۳/۶۲- است این مقدار چون در ناحیه رد فرض صفر قرار می‌گیرد، لذا رابطه با AQ با متغیر وابسته FRT معنادار و منفی است. بنابراین فرضیه تحقیق تایید می‌گردد. همچنین رابطه ORL و $Size$ و ROE معنادار و منفی و EPS معنادار و مثبت بوده ولی سایر متغیرهای کنترلی با متغیر $value$ رابطه معناداری ندارند. مقدار احتمال برای عرض از مبدا یا مقدار ثابت مدل نشانگر معنادار و مثبت بودن این قسمت در مدل است، لذا در این مدل علاوه بر کیفیت حسابرسی به عنوان متغیر مستقل، متغیرهای سطح درآمد عملیاتی، اندازه، بازده حقوق صاحبان سهام و سود هر سهم به عنوان متغیرهای کنترلی اثرگذار بر پیش‌بینی شفافیت گزارشگری مالی مشخص شدند.

فرضیه سوم: بین عملکرد و شفافیت گزارشگری مالی رابطه معناداری وجود دارد.
فرضیه سوم بر اساس مدل زیر مورد بررسی قرار می‌گیرد:

$$lnFRTit=\alpha+\beta\ Pit+\gamma Controlsit+\varepsilon it$$

در جداول زیر مدل با اثرات ثابت برآورد شده است مقدار احتمال معنی‌داری F برای برابر با ۰/۰۰۰ است. این مقدار کمتر از ۰/۰۵ است بنابراین فرض صفر در سطح اطمینان ۹۵ درصد

رد می‌شـود، یعنی در سطح اطمینان ۹۵ درصد مدل معنی‌داری وجود دارد. میزان ضریب تعیین برای برابر با ۰/۶۴ است که این مقدار نشانگر ارتباط بسیار قوی بین متغیر *FRT* با متغیر مستقل و همچنین متغیرهای کنترلی است. مقدار آماره دوربین واتسون برابر با ۱/۷۰ است و مقادیر *VIF* برای متغیرها کمتر از ۱۰ بوده و بیشترین مقدار آن برابر با ۴/۰۰ (برای متغیر *P*) است.

جدول۱۳: برآورد و آزمون پارامترهای مدل سوم

پارامترها		مقدار ضرایب	مقدار t	مقدار احتمال	نتیجه	VIF
مقدار ثابت		۴/۳۵۶	۲/۶۱	۰/۰۱۰	معنادار و مثبت	-
عملکرد	P	-۱/۴۱۶	-۲/۱۹	۰/۰۲۹	معنادار و منفی	۴
شرایط بحران کرونا	R	۰/۱۱۶	۱/۳۴	۰/۱۸۱	بی‌معنی	۱/۰۵
سطح درآمد عملیاتی	ORL	۰/۰۰۰۰۰۰۰۱۵	-۲/۷۶	۰/۰۰۶	معنادار و منفی	۱/۴۷
اندازه	Size	-۰/۲۶۷	-۲/۵۳	۰/۰۱۲	معنادار و منفی	۲/۶۲
نسبت جاری	CR	۰/۰۳۴	۰/۵۶	۰/۵۷۴	بی‌معنی	۲/۱۱
بازده حقوق صاحبان سهام	ROE	۰/۶۴۶	-۲/۴	۰/۰۱۷	معنادار و منفی	۲/۹۹
نسبت سود به فروش	PM	۰/۰۰۴	۱/۵۱	۰/۱۳۱	بی‌معنی	۲/۳۹
سود هر سهم	EPS	۰/۰۰۰۲	۲/۹۸	۰/۰۰۳	معنادار و مثبت	۲/۵۱
نسبت بدهی	DR	-۰/۷۴۳	-۱/۹۴	۰/۰۵۳	بی‌معنی	۲/۶۷
گردش دارایی	AF	۰/۴۲۲	۱/۱۸	۰/۲۳۷	بی‌معنی	۲/۸۲
مقدار F			۶/۳	مقدار احتمال F		۰/۰۰۰
ضریب تعیین			۰/۶۴	دوربین واتسون		۱/۷

مقدار آماره t برای *P* برابر با ۲/۱۵- است این مقدار چون در ناحیه رد فرض صفر قرار می‌گیرد لـذا رابطه با *P* با متغیر وابسته *FRT* معنادار و منفی است. بنابراین فرضیه تحقیق تایید میگردد. همچنیـن رابطـه *ORL* و *Size* و *ROE* معنادار و منفـی و *EPS* معنادار و مثبت بوده ولی سایر متغیرهـای کنترلی با متغیر *value* رابطه معناداری ندارنـد. مقدار احتمال برای عرض از مبدا یا مقـدار ثابت مدل نشانگر معنادار و مثبت بـودن این قسمت در مدل است، لذا در این مدل علاوه بر عملکرد به عنوان متغیر مستقل، متغیرهای سطح درآمد عملیاتی، اندازه، بازده حقوق صاحبان سهام و سود هر سهم به عنوان متغیرهای کنترلی اثرگذار بر پیش‌بینی شفافیت گزارشگری مالی مشخص شدند.

مقایسه مدل‌ها نشان داد که با توجه به میزان ضریب تعیین رابطه شرایط اقتصادی و کیفیت حسابرسـی با شفافیت گزارشگری مالی بیشتر از رابطه عملکرد با گزارشگری مالی است. در میان متغیرهـای کنترلـی نیز متغیرهای سطح درآمد عملیاتی، بازده حقـوق صاحبان سهام و سود هر

سهـم نیز بیشتریـن تاثیر را بر شفافیت گزارشگری مالی داشتنـد و سپس شرایط بحران کرونا و اندازه اثرگذار بودند و سایر متغیرها بر پیش‌بینی متغیر وابسته(شفافیت گزارشگری مالی) اثرگذار نبوده‌اند.

۷. نتیجه‌گیری و پیشنهادها

شرکت‌های پذیرفته شده در بازار سرمایه ایران دارای ذی‌نفعان و ذی‌حقان زیادی می‌باشد که برای تصمیم‌گیری‌های خود از اطلاعات شرکت‌ها استفاده می‌نمایند. زمانی ذی‌نفعان و ذی‌حقان مربوطـه توان تصمیم‌گیری صحیحی را دارند که شرکت‌ها اطلاعات مالی خود را به صورتی کاملاً شفـاف ارائـه نمایند. هدف از ارائه اطلاعـات شفاف افزایش میزان پاسخگویـی شرکت‌هاست. به عبارتی شرکت‌ها گزارش‌های مالی واحد تجاری، واقعیت‌های اقتصادی واحد تجاری را به شیوه‌ای کـه برای استفاده‌کنندگان صورت‌هـای مالی قابل درک باشند ارائه کننـد. پس از مطالعه متون تخصصـی و نظرخواهی از خبرگان چهار عامل اصلی موثر بر شفافیت مالی شامل عوامل بیرونی و مرتبـط با بازار با شش زیر مولفه، معیارهـای راهبری شرکتی با هشت زیر مولفه، معیارهای مالی بـا شش زیر مولفـه و معیارهای غیر مالی با هشت زیر مولفه شناسایـی شدند. از میان ۲۸ عامل شناسایی شده همه عوامل مورد پذیرش نهایی قرار گرفتند. از میان عوامل مربوطه مدیریت ریسک، استانداردهـای حسابداری، مسئولیت اجتماعی، ریسک صنعت، کیفیت حسابرسی، اندازه شرکت، ابزارهـای حسابداری مدیریت، رقابت بازار، استقلال هیـأت مدیره، نقدشوندگی سهام، پیچیدگی شرکـت، کمیته حسابرسی، شرایط بحران کرونا، نـوع مالکیت، حسابرسی داخلی و مدیریت سود دارای نمـره پذیرش بالای ۰/۹ بودنـد و عوامل دیگر شامل شرایط اقتصـادی، شرایط اجتماعی، توانایی مدیران، نسبت‌های مالی، نگرش و طرز فکر مدیران، فناوری اطلاعات و اندازه هیأت مدیره دارای نمـره پذیرش بالای ۰/۸ بودند و در نهایـت سطح درآمد عملیاتی، عملکرد شرکت، شرایط سیاسـی، کنترل‌های داخلی و اظهارنظر حسابرس دارای نمره پذیرش بالای ۰/۷ بودند. یافته‌های این بخش با نتایج پژوهش‌های مقدم و همکاران (۱۳۹۹) و یوسفی‌اصل و همکاران (۱۳۹۳) تا حد زیادی همخوانی داشت. در مرحله دوم به اعتبارسنجی مدل پرداخته شد. در این بخش، اطلاعات مربـوط به شرکتهای منتخب در دوره زمانی ۱۴۰۰-۱۳۹۶ مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفته‌اند تا ارتباط بین متغیرها برای آزمون فرضیه تحقیق بررسی شود. نتایج نشان داد که:

(۱) بین شرایط اقتصادی و شفافیت گزارشگری مالی رابطه معناداری وجود دارد.

(۲) بین کیفیت حسابرسی و شفافیت گزارشگری مالی رابطه معناداری وجود دارد.

(۳) بین عملکرد و شفافیت گزارشگری مالی رابطه معناداری وجود دارد.

یافته‌های حاصلـه در خصوص فرضیه دوم با نتایج پژوهش‌هـای ایسلام و همکاران(۲۰۲۳)؛ لانگ و همکاران(۲۰۱۲)؛ نمازی و دهقانی(۱۴۰۱) و بشکوه (۱۴۰۰) همخوانی داشت. در خصوص فرضیـه سوم نیز یافته‌ها با پژوهش بشکوه (۱۴۰۰) تا حدی همخوانی داشت. بر اساس یافته‌های پژوهـش چنین نتیجه‌گیری می‌شود که باید تمامـی عوامل اثرگذار به بهبود شرایط اقتصادی در

جهـت افزایش شفافیت گزارشگری مالی شرکتهای بورسی توجه شود. کیفیت حسابرسی نیز باید مـورد توجه قرار گیرد و روش‌های بـرای بهبود نظارت در شرکتهای بورسی در نظر گرفته شود و شرکت‌ها عملکرد خود را نیز در جهت بهبود شفافیت گزارشگری مالی مدام رصد نمایند. با توجه بـه شرایط اجتماعی، اقتصادی و سیاسـی کشور تعیین مولفه‌های مدیریت ریسک، استانداردهای حسابـداری و مسئولیت اجتماعی به عنـوان مهم‌ترین عوامل اثرگذار بر شفافیت گزارشگری مالی صحیح به نظر می‌رسد. برای مثال در خصوص مدیریت ریسک شرایط پر ریسک کشور این موضوع را تأییـد می‌نماید. دستوری بودن استانداردهای حسابـداری نیز که با مشخص نمودن روش‌های حسابـداری بـر شفافیت گزارشگری مالی اثرگذار است و در نهایـت توجه به شرایط مردم نیز که برگرفته از مسئولیت اجتماعی است در شرکت‌های بورسی دارای اهمیت فراوانی است.

بـا توجه به عوامل شناسایی شده شرکت‌ها در بحث شفافیت گزارشگری مالی پیشنهاداتی به شرح ذیل ارائه می‌شود:

مدیـران در هنگـام ارائه دقیـق و شفاف اطلاعات بـه بحث مدیریت ریسـک توجه نمایند و زیان‌هـای احتمالی ناشی از ارائه و عدم ارائه اطلاعـات را در نظر بگیرند. در جهت افزایش اعتبار صورت‌های مالی رعایت استانداردهای حسابداری را مورد توجه قرار دهند و استانداردگذاران نیز با تدوین استانداردهای دقیق بر شفافیت گزارشگری مالی بیفزایند. مسئولیت اجتماعی نیز موضوعی است که با اشاعه فرهنگ توجه به آن توسط نهادهای سیاست‌گذار دولتی در نهایت سبب افزایش شفافیت گزارشگری مالی خواهد شد.

بـه پژوهشگـران آتی نیز پیشنهـاد می‌شود که در جهت غنی نمـودن مبانی نظری و تجربی موضوع، این پژوهش را در هم در بخش عمومی و هم در سایر صنایع بورس به صورت مقایسه ای انجام دهند و با نتایج این پژوهش مقایسه نمایند.

فهرست منابع

الف- منابع فارسی:

۱. امیـری، اسماعیل، خدامی‌پور، احمد، کامیابی، یحیی، (۱۳۹۷). اثر رفتارهای کوته‌بینانه و خوش‌بینانه مدیریت بر شفافیت اطلاعات مالی، پژوهشهای کاربردی در گزارشگری مالی، ۷(۲)، ۱۴۱-۱۷۷.

۲. بشکوه، مهدی، (۱۴۰۰)، رتبه شفافیت گزارشگری مالی مبتنی بر ویژگی‌های کیفی اطلاعات حسابداری؛ ارائه مدل جامع اندازه‌گیری و شواهدی از نقش ویژگی‌های حسابرس در بهبود آن، مطالعات حسابداری و حسابرسی، ۱۰(۳۸)، ۶۹-۸۶.

۳. بنـی مهد، بهمن، عربی، مهدی، حسن پور، شیوا، (۱۳۹۵)، پژوهش‌های تجربی و روش شناسی در حسابداری، چاپ دوم، تهران: انتشارات ترمه.

۴. بهارستان، جلال، خان‌محمدی، محمدحامد، یزدانی، شهره، (۱۳۹۸)، رتبه‌بندی روش‌های اندازه‌گیری شفافیت گزارشگری مالی: کاربرد تجزیه و تحلیل سلسله‌مراتبی، مجله دانش حسابداری، ۱۰(۲)، ۱۵۷-۱۸۲.

۵. حیدری، مهدی، منصورفر، غلامرضا، رضایی، مهدی، (۱۳۹۵)، بررسی اثر کیفی اجزای افشاء ریسک‌شرکتی بر عدم تقارن اطلاعاتی با توجه به متغیرهای تعدیل‌گر ریسکی بودن، شرایط رکود و تحلیل‌گران نهادی در بورس اوراق بهادار تهران، تحقیقات مالی، ۱۸(۳)، ۳۹۱-۴۱۴.

۶. خلـج، مهدی، (۱۳۹۳)، پـر ریسک‌ترین و کم ریسک‌ترین صنایع بورس، نشریه اقتصـاد و بیمه، ماهنامه آبان

۱۳۹۳ ، شماره۴۷.

۷. خواجوی، شکراله، جهاندوست مرغـوب، مهران، ویسی‌حصار، ثریا، (۱۴۰۰)، تأثیر توانایی مدیران بر پیامدهای عدم شفافیت اطلاعات شرکت، پژوهشهای کاربردی در گزارشگری مالی، ۱۰(۱)، ۱۴۹-۱۸۵.

۸. خواجـوی، شکراله، قدیریان‌آرانـی، محمدحسین، قدیریان‌آرانـی، زهره، نصیری‌فر، هاشم، (۱۴۰۱)، تأثیر هزینه نقدشوندگـی موجودی‌ها بـر رابطه بین کیفیت اطلاعات حسابداری و اعتبار تجـاری، پژوهشهای کاربردی در گزارشگری مالی، ۱۱(۱)، ۷-۲۸.

۹. زحمتکـش، زینب، معین‌الدین، محمود، ناظمی‌اردکانی، مهدی، (۱۳۹۸)، بررسی تأثیر زبان گزارشگری تجاری توسعه‌پذیـر بـر شفافیت اطلاعات مالی در شرکت‌های پذیرفته شده در بـورس اوراق بهادار تهران، پژوهشهای کاربردی در گزارشگری مالی، ۸(۱)، ۱۴۷-۱۷۱.

۱۰. عابـدی صدقیانـی، بابک، واعظ، سید علی، مظاهـری، اسماعیل، انواری، ابراهیـم. (۱۴۰۰)، بررسی رابطه بین کاهـش حق‌الزحمه حسابرسی در دوران بحـران اقتصادی با کیفیت حسابرسی. فصلنامه دانش حسابرسی; ۲۱ (۸۴) :۴۹۳-۴۷۰.

۱۱. عظیمی، مجید، گنجی‌ارجنکی، سمیه، (۱۳۹۵)، تأثیر مسئولیت‌پذیری اجتماعی شرکت بر کیفیت گزارشگری مالی، مطالعات حسابداری و حسابرسی، ۵(۱۷)، ۹۶-۱۱۱.

۱۲. علوی، سیدمصطفی، قائمی، محمدحسین، رضازاده، جواد، (۱۳۹۶)، بررسی تاثیر فعالیت‌های کمیته‌های‌حسابرسی بر گزارشگری‌مالی، پژوهشهای کاربردی در گزارشگری مالی، ۶(۱)، ۳۵-۶۶.

۱۳. معبـودی، حمیدرضا، رضایی، فرزین، کردستانی، غلامرضا. (۱۴۰۱)، تاثیـر گزارشگری پایداری بر ارتباط بین کیفیـت حسابرسی و سایـر ساز وکارهای راهبری شرکتی با تکنیک‌های حسابـداری مدیریت، فصلنامه دانش حسابرسی; ۲۲ (۸۸)، ۲۱۹_۲۵۴.

۱۴. مقـدم، حسین، خسروی‌پور، نگـار، لشگری، زهرا، فرساد، غلامرضا، توانگر، افسانـه، (۱۳۹۹)، شفافیت گزارش گـری مالی، گزارش حسابرسی و تغییرات ساختار سرمایه شرکت‌هـا، دانش حسابداری و حسابرسی مدیریت، ۹(۳۵)، ۳۲۱-۳۳۸.

۱۵. ملائی، رحیم، (۱۴۰۱). تاثیر کیفیت اطلاعات حسابداری بر نگهداشت وجه نقد با تاکید بر نرخ تورم، چشم انداز حسابداری و مدیریت، ۵(۶۱)، ۱۰۳-۱۱۴.

۱۶. نعمـت نژاد، معصومه، حاجیها، زهره، کیایی، علی. (۱۴۰۰)، بررسی تاثیر ریسک تداوم فعالیت و روابط سیاسی بـر روابط بین کیفیت گزارشگری مالی و کیفیت حسابرسی در شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران. فصلنامه دانش حسابرسی; ۲۱ (۸۴) :۴۱۳-۴۴۱.

۱۷. نمازی، نویدرضا، دهقانی، سعیده، (۱۴۰۱)، بررسی رابطه بین نوآوری شرکت و شفافیت اطلاعات حسابداری با تأکید بر نقش تعدیلی ابعاد حسابرسی، پژوهشهای کاربردی در گزارشگری مالی، ۱۱(۱)، ۱۸۷-۲۲۴.

۱۸. یوسفی‌اصل، فرزانه، ملانظری، مهناز، سلیمانی‌امیری، غلامرضا، (۱۳۹۳)، تبیین مدل شفافیت گزارشگری مالی، پژوهش‌های تجربی حسابداری، ۴(۴)، ۱-۳۸.

۱۹. یوسفی‌اصـل، فرزانه، ملانظری، مهناز، سلیمانی‌امیری، غلامرضـا، (۱۳۹۵)، ارزیابی الگوی شفافیت گزارشگری مالی پیشنهادی بر مبنای نقد شوندگی سهام، مجله دانش حسابداری، ۷(۲۴)، ۱۱۳-۱۳۶.

ب- منابع خارجی:

1. Akerlof, G.A., Spence, A.M., Stiglitz, J.E. (1970). Asymmetric Information. Annual Review of Sociology. 2, 263–284.
2. Barth, M. E., & Schipper, K. (2008). Financial Reporting Transparency. Journal of Accounting, Auditing & Finance, Vol(n). 23(2), pp.173–190.
3. Chima ,Emmanuel, ,ikunle, Jide, Ahmed A. Zik-Rullahi, (2015),The impact of XBRL on financial reporting: a conceptual Analysis, International Journal of Empirical Finance, Vol. 4, No. 2, pp: 78-85.
4. Chulkov, Dmitriy and Wang, Xiaoqiong, (2022), Corporate Social Responsibility and Financial Reporting Quality. Available at SSRN: https://ssrn.com

5. Claessens, S., and J.P.H. Fan. (2002). Corporate Governance in Asia: A Survey, International Review of Finance, 3(2), 71–103.
6. Ebaid, I.E.-S. (2022), "Does the implementation of IFRS improve transparency regarding the company's financial conditions?: evidence from an emerging market", PSU Research Review, Vol. ahead-of-print No. ahead-of-print.
7. Foubert, B., & Gijsbrechts, E. (2010). Please or Squeeze? ORL performance implications of constrained and unconstrained multi-item promotions. European Journal of Operational Research, 202, 880-892.
8. Fung, B. (2014). The demand and need for transparency and disclosure in corporate governance. Universal Journal of Management, 2(2), 72-80.
9. Gonzalez, Maximiliano, Alexander Guzmán, Diego Fernando Téllez, and María Andrea Trujillo. (2021). What you say and how you say it: Information disclosure in Latin American firms. Journal of Business Research, 127: 427–43.
10. Habibi, A., Firouzi Jahantigh, F., Sarafrazi, A., (2015), Fuzzy Delphi Technique for Forecasting and Screening Items, Asian Journal of Research in Business Economics and Management, Vol. 5, No. 2, pp. 130-143.
11. Haixia Wu & Jianping Li (2022): The relationship between environmental disclosure and financial performance: mediating effect of economic development and information penetration, Economic Research-Ekonomska Istraživanja, DOI: 10.1080/1331677X.2022.2072355.
12. Hassaan, M. and Salah, W. (2023), "Corporate governance, financial transparency and currency devaluation shocks: evidence from Egypt", Corporate Governance, Vol. ahead-of-print No. ahead-of-print.
13. Ijiri, Y., Jaedicke, R.K. (1996). Reliability and Objectivity of Accounting Measurements. The Accounting Review. 41, 474–483.
14. Islam, M., Slof, J. and Albitar, K. (2023), "The mediation effect of audit committee quality and internal audit function quality on the firm size–financial reporting quality nexus", Journal of Applied Accounting Research, Vol. ahead-of-print No. ahead-of-print. https://doi.org/10.1108/JAAR-06-2022-0153
15. Joshi, R., Banwet, D., Shankar, R., (2011), A Delphi-AHP-TOPSIS based benchmarking framework for performance improvement of a cold chain, journal of Expert Systems with Applications, vol. 38, n. 2, pp. 10170-10182.
16. Lang, M., Lins, K.V., Maffett, M. (2012). Transparency, liquidity, and valuation: International evidence on when transparency matters most. Journal of Accounting Research, 50(3), 729-774.
17. Liu Y., Heinberg M., Huang X. & Eisingerich A.B., (2022), Building a competitive advantage based on transparency: When and why does transparency matter for corporate social responsibility? Business Horizons, in press.
18. Liu, Chengcheng, Li, Qing, Lin, Yu-En, (2022), Corporate transparency and firm value: Does market competition play an external governance role?, Journal of Contemporary Accounting & Economics, in press.
19. Liu.N, Laing.E, Cao.Y, Zhang. X. (2018). Institutional Ownership and Corporate Transparency in China, Finance Research Letters, Vol. 24, pp. 328-336.
20. Lobo, G. J., Xie, Y., Zhang, J. H. (2017). Innovation,financial reporting quality, and audit quality. Review of Quantitative Finance and Accounting, 51, 719-749.
21. Nguyen, Tran Thai Ha,Wing-KeungWong, Gia Quyen Phan, Dang Thanh Minh Tran, and Massoud Moslehpour. (2021). Corporate valuation spurred by information transparency in an emerging economy. Annals of Financial Economics, 16: 1–21.
22. Salehi, M., Ammar Ajel, R. and Zimon, G. (2022), "The relationship between corporate governance and financial reporting transparency", Journal of Financial Reporting and Accounting, Vol. ahead-of-print No. ahead-of-print.

23. Salewski, Marcus & Henning Zülch. (2012). “The Impact of Corporate Social Responsibility (CSR) on Financial Reporting Quality”. Available at SSRN: https://ssrn.com.
24. Simon .C. (2006). Corporate Information Transparency", Journal of Management Development, 25 (10),1029 – 1031.
25. Truong, Loc Dong, Thai Xuan Le, and H. Swint Friday. (2022), The Influence of Information Transparency and Disclosure on the Value of Listed Companies: Evidence from Vietnam. Journal of Risk and Financial Management, 15: 345.